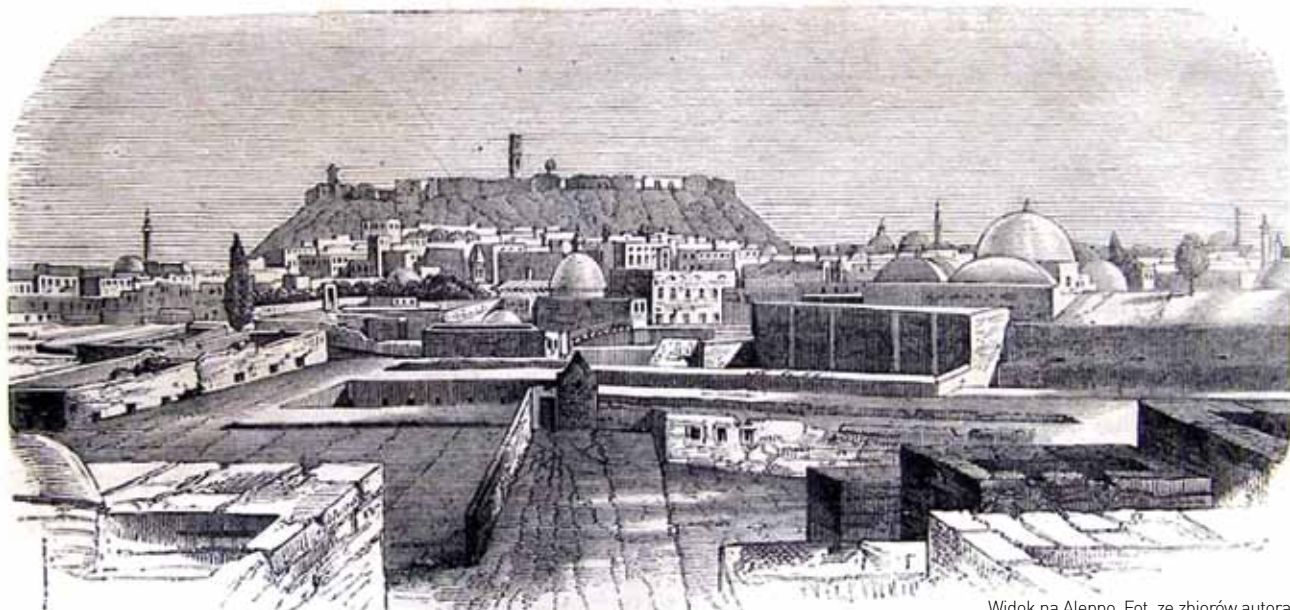

THE CONFLICT IN SYRIA THREATENS HISTORIC OBJECTS FROM THE UNESCO HERITAGE LIST Every armed conflict poses a real threat - also to the most precious objects, those on the UNESCO World Heritage List. The period of nearly two years of conflict in Syria has not spared historic objects. Each contending party blames the other side for the increasing number of world heritage elements that have been destroyed. The situation forced UNESCO to undertake some action - which, however, by its very nature can only be limited.

Widok na Aleppo. Fot. ze zbiorów autora

KAMIL ZEIDLER

KONFLIKT W SYRII

ZAGRAŻA ZABYTKOM UNESCO

Lista Dziedzictwa Światowego UNESCO obejmuje na terytorium Arabskiej Republiki Syrii takie znane na świecie zabytki cywilizacji jak ruiny starożytnego miasta Palmyra (wpisane na Listę w 1980 r.), miasto Damaszek (1979), Bosrę (1980), Aleppo (1986), zamki Krak des Chevaliers i Qal'at Salah El-Di (2006) oraz starożytne osady w północnej Syrii (2011).

Mato jest krajów na świecie z tak bogatym dziedzictwem jak Syria – świadek rozkwitu kilku największych cywilizacji. Należy podkreślić, że archeologom nadal nie udało się w całości przebadać terenów dzisiejszej Syrii, stąd nie wiemy ile jeszcze bezcennych zabytków kryje ta ziemia.

Trwająca obecnie wojna domowa w Syrii jest nie tylko zagrożeniem dla wszystkich wymienionych zabytków, ale już spowodowała nieodwracalne szkody w wielu z nich. Wspaniała, starodawna twierdza Kawalerów Maltańskich – Krak des Chevaliers – została obrabowana przez uzbrojonych sprawców. Liczne stanowiska archeologiczne są pozbawione jakiegokolwiek ochrony i są także grabione. Zaciekłe walki toczą się od kilku miesięcy nie tylko w Damaszku, ale w Aleppo, uznawanym za najstarsze z nieprzerwanie zamieszkałych miast świata. Także inne starożytne miasta Syrii zostały w wyniku działań wojennych znacznie zniszczone. Na przykład w starożytnym mieście Apamea zbombardowano Cytadelę Madeeq z XII w. Starożytne i średniowieczne budowle przeistoczyły się w wojskowe bazy. Wielka liczba ruchomych dóbr kultury została już zrabowana z muzeów, meczetów, kościołów i innych obiektów.

Obie strony konfliktu – siły reżimu prezydenta Baszara el-Assada oraz rebelianci – wzajemnie zarzucają sobie niszczenie zabytków. Obie strony mają na sumieniu już wiele zniszczeń, jednak to właśnie siły reżimu bombardują i ostrzeliwiają z ciężkich dział pozycje sił powstańczych w kilku zabytkowych miastach, nie zwracając uwagi na znajdujące się tam dobra kultury. Niektórzy obserwatorzy podkreślają wręcz celowe niszczenie miejsc zabytkowych przez siły rządowe, choć działania takie trudno zrationalizować nawet względami wojskowymi. Siły powstańcze wycofały się nawet z niektórych obiektów zabytkowych w Aleppo, aby ich nie narażać na

ataki. Wojska reżimu nie mają także skrupułów przed zajmowaniem zabytków na cele wojskowe. Reżim Assada, bez oporów zabijający własnych obywateli, nie będzie się przecież przejmował ratowaniem zabytków.

Ze względu na eskalację konfliktu rujnującego starożytne miasta Syrii, Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokova, apelowała 30 marca 2012 r. do stron konfliktu syryjskiego o ochronę zabytków znajdujących się na terenach objętych walkami, zwłaszcza miasta Aleppo. Dyrektor Generalna UNESCO upominała wszystkie strony konfliktu w kwestii przestrzegania i ochrony wspaniałego dziedzictwa kulturalnego Syrii, stanowiącego fundament tożsamości narodowej i kulturalnej jej obywateli i bezcenny zasób światowego dziedzictwa cywilizacyjnego. UNESCO stara się monitorować stan zagrożonych i niszczonego zabytków.

Zwykle, obok zniszczeń zabytkowej substancji spowodowanych bezpośrednio działaniami wojennymi, podstawowym zagrożeniem są masowe grabieże i nielegalny wywóz dóbr kultury z państwa objętego działaniami wojennymi. Takie obiekty pojawiają się najczęściej na nielegalnym rynku sztuki w tzw. państwach – importach, zazwyczaj po upływie określonego, „bezpiecznego” czasu; niekiedy podejmowane są też próby wprowadzenia zrabowanych zabytków na legalny rynek sztuki. Z tego też względu UNESCO zaapelowało do Światowej Organizacji Ceuł, do Interpolu oraz do specjalnych jednostek policji we Francji i Włoszech, a także do państw ościennych Syrii o zwiększenie czujności i podjęcie przeciwdziałań skoncentrowanych na ochronie syryjskich dóbr kultury przed nielegalnym wywozem i wystawianiem ich na rynku antykwarycznym. Dyrektor Generalna UNESCO zwróciła się także do Sekretariatu Generalnego ONZ oraz do Rady Bezpieczeństwa, aby w misji Kofi Annana, specjalnego wysłannika ONZ oraz Ligi Państw Arabskich, podkreślono znaczenie międzynarodowych narzędzi ochrony dziedzictwa kultury, przestrzegania umów międzynarodowych, a w szczególności – „Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego”, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz „Konwencji dotyczącej środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury”, podpisanej w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106). Wcześniej jeszcze UNESCO alarmowało syryjskie władze, poprzez ich przedstawicieli w tej organizacji, o ich odpowiedzialności za zapewnienie ochrony dziedzictwa kultury. W szczególności obowiązek ten wynika właśnie z umów międzynarodowych ratyfikowanych przez Syrię.

Warto bowiem pamiętać – o czym strony konfliktu przypominają sobie zazwyczaj zbyt późno – że to zabytki cywilizacji są najważniejszym walorem kreującym masową turystykę kulturową, umożliwiając nie tylko napływ środków finansowych od turystów, ale także od inwestorów. W Syrii turystyka zapewniała tysiące miejsc pracy, których wyniszczony wojną domową kraj nie będzie w stanie odtworzyć przez dekady – niezależnie od ostatecznego rozstrzygnięcia konfliktu.

INTERPOL POSZUKUJE...

1

2

3

4

1. *Kilka postaci przy stole*, mozaika. Kraj kradzieży: Syria. Fot. Interpol
Numer Interpolu: 2012/307779-1.5
 2. *Portret kobiety*, mozaika. Kraj kradzieży: Syria. Fot. Interpol
Numer Interpolu: 2012/307779-1.1
 3. *Postać fantastyczna [głowa]*, mozaika. Kraj kradzieży: Syria. Fot. Interpol
Numer Interpolu: 2012/307779-1.2
 4. *Żołnierze i konie*, mozaika. Kraj kradzieży: Syria. Fot. Interpol
Numer Interpolu: 2012/307779-1.6

1. *Several Figures at a Table*, mosaic. Country of theft: Syria. Fot. Interpol
Interpol number: 2012/307779-1.5
 2. *Portrait of a Woman*, mosaic. Country of theft: Syria. Fot. Interpol
Interpol number: 2012/307779-1.1
 3. *Imaginary Creature*, mosaic. Country of theft: Syria. Fot. Interpol
Interpol number: 2012/307779-1.2
 4. *Soldiers and Horses*, mosaic. Country of theft: Syria. Fot. Interpol
Interpol number: 2012/307779-1.6

ARCA FOR LOST OBJECTS The Italian association ARCA – Association for Research into Crimes against Art – centres art experts, art historians, university lecturers, criminologists, lawyers and officers of uniformed services. The main objective of the association is to analyse the phenomena of crime against broadly perceived cultural property. Lynda Albertson – (CEO) ARCA points to the areas of activity undertaken by ARCA: i.e. running an educational programme, scientific conferences, or free consultations for state and non-state institutions.

ARCA
ASSOCIATION FOR RESEARCH
INTO CRIMES AGAINST ART

ABOUT ARCA POSTGRADUATE PROGRAM EVENTS CONTRIBUTE GET INVOLVED PUBLISHING CONTACT

BARBARA BRÓZDA

ARCA

zaginionych dzieł

**ASSOCIATION
FOR RESEARCH
INTO CRIMES
AGAINST ART**

Włoskie stowarzyszenie ARCA – Association for Research into Crimes against Art – jest platformą badawczą o zasięgu międzynarodowym. Organizacja wyrosła z idei sformułowanej w 2006 r., kiedy Noah Charney zorganizował konferencję w Cambridge zatytułowaną „Art Theft: History, Prevention, Detection, Solution.”

Organizacja skupia ekspertów dzieł sztuki, historyków sztuki, wykładowców akademickich, kryminologów, prawników oraz funkcjonariuszy służb mundurowych. Głównym jej zadaniem jest edukacja i zaznajomienie z najnowszymi problemami, które pojawiają się na rynku dzieł sztuki w związku z przestępstwami popełnianymi przeciwko szeroko pojmowanemu dobrom kultury. ARCA szacuje, że rokrocznie tego rodzaju przestępczość przynosi od 2 do nawet 6 miliardów dolarów zysków. Według danych ekspertów organizacji – zyski z tego procederu najprawdopodobniej wpływają na konta zorganizowanych grup przestępczych. Zaznaczyć jednak należy, iż dane odnoszą się tylko do przestępstw zdefiniowanych oraz wykrytych przez Interpol, FBI, Scotland Yard i włoską żandarmerię (Carabinieri), stąd niezwykle trudno ocenić pełną skalę zjawiska.

Przyjmuje się, że od 1960 r. większość kradzieży dzieł sztuki dokonywana była przez międzynarodowe siatki przestępcze – bezpośrednio lub na ich zlecenie – w celu odsprzedaży na czarnym rynku albo wymiany na usługi, czy inne towary. Stosunkowo najrzadziej dokonywano kradzieży na zamówienie indywidualnych kolekcjonerów. Nieznajomość charakteru dokonywanych przestępstw sprawiała, że proceder ten był długo bagatelizowany, ponieważ jako tzw. przestępstwa bezofiarowe uznawano je za mniej szkodliwe. Wnikliwa analiza poszczególnych przypadków ujawniła jednak zróżnicowanie form działań przestępców. Ukazane zostały tym samym powiązania kradzieży dzieł sztuki z przestępczością zorganizowaną, nielegalnym handlem bronią, czy terroryzmem. Kolejne sprawy wskazywały na używanie skradzionych obiektów jako zastawu w nielegalnych transakcjach bronią, czy narkotykami. W konsekwencji dzieła te zaczęły funkcjonować z nową wyceną – już nie z tą, która była im przypisywana w legalnym obrocie prawnym, ale z tą, która została niejako „wypracowana” na czarnym rynku. O ich wysokiej wartości decydowało zainteresowanie wykazywane przez grupy przestępcze. Z kolei rozgłos w mediach wywołany popełnionym przestępstwem oraz wyjęta czujność policji skutecznie zmniejszyły wycenę. Dzieło sztuki mogło latami przebywać w ukryciu albo krążyć w nielegalnym obrocie. Mogło też nigdy nie powrócić na legalny rynek, służąc jako zabezpieczenie dla niekończącego się pasma transakcji przestępczych, a tym samym wciąż zyskiwać na wartości w strukturach przestępczych.

Z tych też względów tak ważne jest funkcjonowanie w przestrzeni międzynarodowej stowarzyszenia, stwarzającego forum wymiany doświadczeń. Informacje zbierane są w trakcie działań podejmowanych przez służby zwalczające przestępczość w poszczególnych krajach. Organizowanie konferencji, paneli dyskusyjnych, szkoleń oraz studiów podyplomowych podnosi wiedzę ekspertów skupionych wokół problemu ochrony dóbr kultury. Opracowane formy i metody poszukiwawczo-badawcze tworzą następnie fundament dla budowy skutecznych instrumentów zapobiegania przestępstwom przeciwko dziełom sztuki. Jak wygląda funkcjonowanie stowarzyszenia od środka?

Lynda Albertson – dyrektor generalna (CEO) Association for Research into Crimes against Art – wskazuje obszar podejmowanych działań na przykładzie studiów podyplomowych skierowanych do profesjonalistów i entuzjastów ochrony dziedzictwa kulturowego. Program ścieżki edukacyjnej obejmuje międzynarodowe aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziełom sztuki i zagadnienia podnoszenia standardów ochrony dziedzictwa kulturowego. Podczas corocznych cykli zajęć programowych studenci otrzymują informacje o charakterystyce i skali zjawiska, z uwzględnieniem teorii oraz praktyki. Zapoznają się z historią poszczególnych przestępstw przeciwko dziełom sztuki, omawiają ich specyfikę i analizują skutki wywołane w świecie sztuki. W programie zajęć uwzględnia się także najnowsze metody wykrywania i zwalczania podobnych zjawisk przestępczych, prezentowane na przykładzie działań podjętych przez odpowiednie służby bezpośrednio po dokonaniu zdarzenia. Szczególny nacisk położony został na akty wandalizmu, kradzieży, paserstwa i przemytu. Całkowicie odrębnym, choć niezmiernie istotnym zagadnieniem pozostaje przestępczość dokonywana w trakcie konfliktów zbrojnych. Poszczególne moduły zajęć opracowano na bazie wykładów z udziałem panelistów – ekspertów. Dzięki temu materiał wzbogacono wiedzą z zakresu np. prowadzonych dochodzeń policyjnych. Program wykorzystuje także analizę case studies i symulacje sytuacyjne. Pomyślne zakończenie programu edukacyjnego potwierdza certyfikat, którego znaczenie podkreśla fakt wydania przez stowarzyszenie, zrzeszające profesjonalistów zajmujących się ochroną dziedzictwa kultury. Uzyskanie certyfikatu jest gwarantem posiadania rzetelnej wiedzy w omawianym zakresie.

Ten interdyscyplinarny program skierowany jest do funkcjonariuszy służb mundurowych, prawników, kryminologów, kuratorów, konserwatorów, muzealników, historyków sztuki oraz pozostałych uczestników platformy profesjonalistów działających na rzecz zabezpieczania dóbr kultury.

Stowarzyszenie ARCA wydaje również periodyk pod tytułem „The Journal of Art Crime”, w którym omawiane są przypadki przestępstw przeciwko zabytkom i dziełom sztuki oraz działania podejmowane w celu ochrony dziedzictwa kultury. Publicyści, zarówno wykładowcy akademicki, jak oraz eksperci z poszczególnych dziedzin prawa, kryminologii, socjologii oraz muzealnictwa, omawiają aktualne problemy opieki nad zbiorami i kolekcjami zarówno instytucji publicznych i prywatnych.

Ponadto, kontynuując misję informacyjną, członkowie ARCA prowadzą w ramach wykonywanych przez siebie zadań blog informacyjny <http://art-crime.blogspot.com/>, tworząc tym samym bazę danych, którą uzupełniać mogą wszyscy zainteresowani wolontariusze stowarzyszenia. Baza ta, wzbogacona o komentarze ekspertów, stanowi obszar dynamicznej wymiany informacji weryfikujących fakty pozyskane z innych źródeł dotyczących świata sztuki. Podobnie publikacje książkowe wydane przez stowarzyszenie w formie zbiorów esejów są aktualnym głosem międzynarodowej wspólnoty ekspertów; np.: *Art & Crime: Exploring the Dark Side of the Art World* opracowane przez Noah Charney, opublikowane pod patronatem Stowarzyszenia w 2009 r.

Prelekcje, referaty oraz wykłady z udziałem członków stowarzyszenia w m.in. Yale University, University of Cambridge, Rijksmuseum, Yale Peabody Museum of Natural History oraz w wielu innych placówkach również stanowią istotny element podejmowanych działań. Samodzielne organizowanie i współorganizowanie konferencji o znaczeniu krajowym i międzynarodowym otwiera kolejne obszary wymiany doświadczeń i tworzenia nowych strategii przeciwdziałania przestępczości wobec dzieł sztuki i obiektów kultury. Każdego roku w Amelii, mieście będącym siedzibą Stowarzyszenia, odbywa się latem konferencja poświęcona takiej poprawie współczesnych regulacji prawnych, by stały się bardziej skutecznym narzędziem w walce z tego typu przestępczością. Konferencja przeznaczona jest nie tylko dla akademików, ale i studentów społeczności międzynarodowej, którzy w swych przyszłych działaniach podejmą próbę budowy bezpiecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ważnym elementem strategii Stowarzyszenia są bezpłatne konsultacje skierowane do państwowych i pozapaństwowych instytucji – takich jak muzea, policja, kościoły – ale także te instytucje pozarządowe, których celem statutowym jest ochrona dziedzictwa kulturowego. W ten sposób wypracowuje się standardy, które mają szansę stać się powszechną praktyką.

Dyrektor, Lynda Albertson, odpowiadając na pytania związane z działalnością stowarzyszenia ARCA, podkreśla znaczenie najbliższej konferencji, która odbędzie się 22 i 23 czerwca 2013 r., służąc jako forum krytycznej oceny ochrony dziedzictwa kultury i sztuki na całym świecie. Charakter konferencji jest otwarty, zgodnie z ideą nawiązywania współpracy z osobami fizycznymi i prawnymi, zaangażowanymi w działania zmierzające do możliwie najbardziej skutecznego zabezpieczenia kulturowego dorobku ludzkości.

Głębsza analiza zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kultury możliwa jest dzięki podmiotom które, jak stowarzyszenie ARCA, działają na rzecz upowszechniania wiedzy służącej zabezpieczeniu dzieł sztuki przed przestępczością pospolitą i zorganizowaną. Skuteczna współpraca z poszczególnymi Policjami krajowymi oraz Interpolem przyczynia się do zapobiegania, wykrywania i eliminowania tego typu zjawisk przestępczych. Dlatego też stowarzyszenie ARCA, pozostając otwarte na inicjatywy międzynarodowe, zachęca do nawiązywania kontaktu poprzez prowadzony blog internetowy, czy udział w organizowanych konferencjach. Zakreślone na tym polu współdziałanie stanowi wsparcie dla pozostałych organizacji przeciwdziałających przestępczości wobec dziedzictwa kultury.

Artykuł opracowano na podstawie informacji dostępnych na stronie stowarzyszenia www.artcrime.info/facts.htm; dostęp 15/08/2012 godz. 21.00; oraz na stronie www.artcrimereasearch.org/fragments; dostęp 10/09/2012 godz. 23.25; fragmenty artykułu powstały dzięki uprzejmości Lyndy Albertson – dyrektor stowarzyszenia ARCA.